

ΤΙ ΚΡΥΒΕΤΑΙ ΠΙΣΩ ΑΠΟ ΤΟΝ ΘΥΜΟ;

Λήρ: Θεοί! Έναν φτωχό γέροντα, τόσο πολύ γεμάτο από πόνους και χρόνια, άθλιο μ' όλα αυτά τα πράγματα! Εάν είστε εσείς αυτοί που εξεγείρουν την καρδιά αυτών των κοριτσιών ενάντια στον πατέρα τους, μην μου αφαιρείτε τόσο πολύ νου, ώστε να το υπομένω με ειρήνη, εμπνεύστε μου αντίθετα μία αξιοπρεπή αγανάκτηση! Και μη μου αφήνετε τα δάκρυα, όπλα των γυναικών, να έρθουν και να μολύνουν τα ευγενικά μου μάγουλα! Όχι! Εκφυλισμένες μάγισσες! Θα σας εκδικηθώ αμφότερες με τέτοιο τρόπο που όλος ο κόσμος θα οφείλει.....Αυτά που θα κάνω..... αγνώω πάντως ποια θα είναι, αλλά θα πρέπει να σκεπάζουν με τρόπο τη γη. Κι εσείς πιστεύετε πως εγώ θα κλάψω και θα 'χα βέβαια έναν πολύ μεγάλο λόγο για να κλάψω, αλλά πριν χύσω κι ένα μόνο δάκρυ, η καρδιά μου θα σπάσει σε χίλια κομμάτια.....Ω! Ο τρελός! Εγώ θα τρελαθώ!

*Σαίξπηρ, Βασιλιάς Λήρ,
Πράξη Β, σκηνή Δ*

Ο βασιλιάς Λήρ που πλανάται στους λόγγους, τρελός από θυμό και πόνο¹, είναι μία από τις συγκλονιστικότερες σκηνές που έπλασε η

¹ Θα διηγηθώ εν συντομία την τραγωδία για όποιον δεν τη γνωρίζει. Ο βασιλιάς Λήρ, αφού έφθασε στο κατώφλι των γηρατειών, αποφασίζει να μοιράσει το βασίλειό του στις τρεις θυγατέρες του, αλλά πρώτα τους ζητά να επιβεβαιώσουν με λόγια την αγάπη τους προς αυτόν. Ενώ οι μεγαλύτερες απαντούν με σχετικές μεγαλοστομίες, η μικρότερη η Κορδέλια, του λέγει πως τον αγαπά τόσο, όσο της το επιβάλει το χρέος της ως κόρη. Τότε ο βασιλιάς Λήρ προσβεβλημένος και αγανακτισμένος πρώτα προσπαθεί να τη

παγκόσμια δραματοουργία πάνω σ' αυτό το θέμα. Πίσω από το θυμό του υπάρχει ο ανυπόφορος πόνος της προδοσίας και της εγκατάλειψης από τις θυγατέρες του, τα πρόσωπα που εμπιστεύθηκε, αυτές οι ίδιες στις οποίες παρέδωσε το βασίλειο και κάθε εξουσία του και που τώρα τον εξορίζουν μαζί με τους εκατό ιππότες του προτείνοντας ως εναλλακτική λύση τη φιλοξενία, αλλά μόνο σ' αυτόν, όπως προσφέρεται η ελεημοσύνη σ' έναν ζητιάνο.

Για να μην υποστεί αυτήν την τελευταία προσβολή, που θα σήμαινε και την απώλεια της προσωπικότητάς του, τη θύμηση της αξιοπρέπειάς του, ο βασιλιάς αποφασίζει να φύγει και περιπλανιέται στους λόγγους τρελός από τον πόνο και με τη συνοδεία του γελωτοποιού της αυλής. Ο μόνος στον οποίον επιτρέπεται να λέει την αλήθεια, αφού από πάντα αυτό είναι το προνόμιο των τρελών.

Τι να κρύβεται άραγε πίσω από αυτόν τον θυμό, που περιδιαβαίνει παράλογος στους λόγγους;

Ίσως, όπως είπαμε ήδη, να υπάρχει το άγχος της εγκατάλειψης, ο πόνος της προδοσίας, η ματαίωση, η αδυναμία απέναντι στις θυγατέρες που τον πλάνεψαν και τον εγκατέλειψαν, αλλά υπάρχουν και άλλες πληγές πιο λεπτές κι αόρατες που ίσως προκαλούν περισσότερο πόνο. Υπάρχει η έκπληξη, γεμάτη απορία και χωρίς λόγια, η μεγαλύτερη δηλαδή απώλεια που μπορεί να υποστεί κάποιος στις στιγμές μεγάλων αλλαγών. Και μάλιστα, όταν αυτές οι αλλαγές είναι οδυνηρές και τραυματικές, όπως η απώλεια της ιδέας που έχουμε για τον εαυτό μας, η αδυναμία να προσδιορίσουμε ποιοι ήμασταν και να μην ξέρουμε ακόμη ποιοι είμαστε. Ένας βασιλιάς, ακόμη κι αν είναι γέροντας, παραμένει βασιλιάς που μπορεί να έχει λόγο, να τον ακούν, να διατάζει, να δέχεται συμβουλές και ούτω καθεξής. Αλλά ένας γέρος βασιλιάς χωρίς πια βασίλειο και εξουσία, που την παρα-

μεταπείσει κι έπειτα τη διώχνει από το βασίλειο που έτσι μένει στα χέρια των δύο αδερφών της, ενώ η Κορδέλια καταφεύγει στη Γαλλία, όπου θα παντρευτεί τον βασιλιά της. Εν τω μεταξύ ο βασιλιάς Ληρ σιγά σιγά χάνει την εξουσία από τις δυο κόρες του που στο τέλος του απαγορεύουν να έχει μαζί του μία ακολουθία από εκατό ιππότες. Σ' αυτό το σημείο ο γέρο βασιλιάς, τρελός από τον πόνο, φεύγει και περιπλανάται στους λόγγους, συνοδευόμενος μόνον από τον γέρο γελωποιοό της αυλής.

Στο μεταξύ, η Κορδέλια πείθει τον βασιλιά της Γαλλίας να τη στείλει με στρατό προς βοήθεια του πατέρα της. Τον βρίσκει, τον φροντίζει, αλλά ο στρατός της ηττάται και η ίδια σκοτώνεται, ενώ ο Ληρ πεθαίνει πάνω στο πτώμα της.

χώρησε στις θυγατέρες και χωρίς την ακολουθία του των εκατό ιπποτών, για να μαρτυρούν το παρελθόν του, δεν είναι πια κάποιος, είναι μονάχα ένας γέρος που περιπλανιέται τρελός στους λόγγους. Και η μοναδική ταυτότητα που του απομένει είναι, ακριβώς, εκείνη του παλαβού.

“Λες ότι είμαι τρελός, παλαβός;”, ρωτά όντως τον γελοτοποιό μέσα στη μανία της καταιγίδας ψάχνοντας κάποια απάντηση, που θα του ξαναδώσει μία ταυτότητα.

“Όλους τους άλλους τίτλους τους έχεις πετάξει”, του απαντά σοφά ο άλλος, ο υποτιθέμενος τρελός. “Σου μένει εκείνος με τον οποίο γεννήθηκες!”

Εδώ ο θυμός του βασιλιά Λήρ, που δεν είναι πια θυμός, αλλά οργή, είναι εκείνο που νιώθουμε κάθε φορά, όταν χρησιμοποιούμε τους άλλους σαν καθρέπτη που αντανakλά την εικόνα μας, χωρίς ωστόσο να έχουμε πλάσει και μία αντίστοιχη εικόνα, εσωτερική, μέσα στον νου μας. Και ανακαλύπτουμε με τρόμο πως κάποια στιγμή αυτοί οι άλλοι δεν υπάρχουν πια, έφυγαν, μας εγκατέλειψαν και μαζι τους εξαφανίστηκε και η δική μας εικόνα. Το δράμα του γέρου βασιλιά είχε ήδη αρχίσει, όταν ζητούσε από τις τρεις θυγατέρες του την επιβεβαίωση και το μέγεθος της αγάπης τους. Τότε είχε απορρίψει την απάντηση της Κορδέλιας που του έστελνε μία εικόνα του απαράδεκτη, εκείνη δηλαδή του να τον αγαπούν τόσο, όσο το χρέος επέβαλε. Ο Λήρ εκείνη τη στιγμή ήθελε άλλες απαντήσεις, εξαιρετικές, μεγαλοπρεπείς, κολακευτικές, σαγηνευτικές. Απαντήσεις που θα εξισορροπούσαν τον τρόπο του γήρατος και του θανάτου, στων οποίων τον δρόμο ήδη περπατούσε. Να γιατί συμφώνησε, όχι με τις απαντήσεις της Κορδέλιας, αλλά των άλλων δύο θυγατέρων, που ύστερα θα τον εγκατέλειπαν.

Και γι’ αυτό μέσα στο μένος του Λήρ υπάρχουν και αυτά τα συναισθήματα, πάρα πολύ ισχυρά, για να τα υποφέρει όλα μαζί. Αλλά συνάμα, αυτός ο θυμός και το μένος του είναι που μαρτυρούν ακόμη μία φορά το μεγαλείο και τη ζωτικότητα του.

“Θεοί, μη μου αφαιρείτε το μυαλό σε σημείο που να υποφέρω παθητικά”, παρακαλεί όντως ο γερο - βασιλιάς. “Γεμίστε με μία αξιοπρεπή αγανάκτηση!” Και οι θεοί τον ακούν και του την επιτρέπουν.

Έτσι ο Λήρ μπορεί να περιπλανιέται στους λόγγους συνοδευόμενος από τη μανία της φύσης, το ουρλιαχτό του ανέμου, τις βροντές και τους κεραυνούς της καταιγίδας, και ο πόνος του είναι μεγάλος, όπως η καταιγίδα, είναι μία δύναμη της ζωής που μαρτυρά την ίδια την ύπαρξή της.

Η ΔΥΝΑΜΗ ΤΟΥ ΘΥΜΟΥ

Ο θυμός είναι στ' αλήθεια μία δύναμη της φύσης και προκαλείται από μία μεγάλη ζωτικότητα. Και όταν αυτή η ζωτικότητα ελαττώνεται ή εξαφανίζεται, τότε δεν βρίσκουμε την αναγκαία ενεργητικότητα ούτε και για να θυμώσουμε. Ο θυμός μπορεί να θεωρηθεί μία προσπάθεια να βρεθεί διεξόδος σε εντάσεις και παρορμήσεις που συσσωρεύτηκαν μέσα μας, μέχρις ότου έγιναν αβάστακτες και είναι ανάγκη να βρουν μία διεξοδο.

Αλλ' όμως η διεξόδος του θυμού, ο οποίος με την σειρά του είναι ένα μίγμα συγκινήσεων και αισθημάτων που έχουν άλλα ονόματα, όπως άγχος, πόνος κλπ., επέρχεται συχνά με τρόπους καταστροφικούς που στρέφονται ενάντια σε μας και στα οικεία μας πρόσωπα. Και τότε να που σωστά προσπαθούμε να απομακρυνθούμε από αυτόν, ώστε να μη μας περιπλέξει παραπέρα στη ζωή μας και στη σχέση μας με τους άλλους. Όμως αυτή η απομάκρυνση μπορεί να σημαίνει και κατάπνιξη ενός μεγάλου αποθέματος ζωτικής ενέργειας που υπάρχει μέσα μας ή υπερβολική μείωσή της. Και αυτό, γιατί η προσπάθεια να πάρουμε αποστάσεις από τον θυμό απαιτεί μεγάλη ενέργεια, όπως όταν κάποιος προσπαθεί να συγκρατήσει ένα αυτοκίνητο που έχασε τον έλεγχό του.

Τι πρέπει να γίνει τότε; Πώς να επανακτηθεί αυτή η ζωτικότητα και να δοθεί μία δημιουργική κι όχι καταστροφική απάντηση που στρέφεται ενάντια σε μας και στους αγαπημένους μας;

Πιστεύω πως κανένας δεν μπορεί να ισχυρισθεί ότι κατέχει τη λύση. Ο θυμός είναι μία πρόκληση και οι προκλήσεις λόγω της φύσης τους μένουν πάντα ανοιχτές, διαφορετικά θα ήταν κάτι άλλο. Όμως υπάρχει κάτι που μπορεί να μας βοηθήσει: η προσπάθεια να καταστούν γνωστοί οι αληθινοί πρωταγωνιστές αυτής της πρόκλησης, οι οποίοι, για να ξανοιχτούν, είναι ανάγκη να παρουσιασθούν καλυμμένοι με την πύρινη ρομφαία του θυμού. Εμείς είμαστε αυτοί που

πρέπει να τους αναγνωρίσουμε, να είμαστε η μαρτυρία τους, να τους σεβόμαστε, όταν τους βλέπουμε και στον εαυτό μας και στα παιδιά (χωρίς μάλιστα να τους συγχέουμε με τις ιδιοτροπίες τους). Να καταφέρνουμε να τους στηρίζουμε και να τους ανεχόμαστε νοητικά, αλλά και να βοηθούμε και τους άλλους να το κάνουν (κυρίως τα παιδιά), γιατί οι ανοιχτές πληγές έχουν πάντα ανάγκη από χρόνο και φροντίδα για να επουλωθούν.

Στην υπερτριακονταετή μου εμπειρία, ως εκπαιδευτικός με εφήβους πρώτα και ως ψυχοθεραπεύτριας έπειτα, συνάντησα πάρα πολλούς θυμούς. Στις αρχές, όταν ήμουν νέα, θυμάμαι ότι με τρομοκρατούσαν, δεν ήξερα πώς να αντιδράσω, μου θύμιζαν έντονα είτε τους δικούς μου θυμούς είτε των άλλων που, όταν ήμουν μικρή, με είχαν κάνει να υποφέρω.

Έπειτα, με τα χρόνια και την εμπειρία της ζωής και της ψυχολόγου, έμαθα να μην τους φοβάμαι τόσο πολύ και να τους ακούω με διαφορετικό τρόπο και τότε αυτοί οι ίδιοι οι θυμοί, οι δικοί μου, των μαθητών μου, των ασθενών μου, μου δίδαξαν πολλά πράγματα.

Το πρώτο που έμαθα εμπρός στις εκρήξεις τους, ήταν να μένω σιωπηλή και να στέκομαι να τους ακούω χωρίς να φεύγω, εάν πράγματι ενδιαφερόμουν στ' αλήθεια να φροντίσω τη σχέση μου με τον άλλον (προφανώς δεν μας είναι εξίσου σημαντικές όλες οι σχέσεις). Εάν αφ' εαυτού είναι δύσκολο να ακούμε με προσοχή τους άλλους και εμάς, χωρίς την απαίτηση να ξέρουμε ήδη τι θα μας πουν, είναι πολύ πιο οδυνηρό να ακούμε τους θυμούς, γιατί κάτι τέτοιο από πλευράς μας σημαίνει να αποδεχόμαστε και να ερχόμαστε σε αντιπαράθεση με τον πόνο, με το άγχος και τα άλλα συναισθήματα που κρύβονται από πίσω του και που μπορούν να ξυπνήσουν και μέσα μας.

Συνήθως για να μην τα νιώσουμε αυτά, ανατρέχουμε κι εμείς στο κάλυμμα του θυμού και γι' αυτό αντί να ακούμε αντιδρούμε με τον ίδιο τρόπο, διαιωνίζοντας έναν φαύλο κύκλο. Στον θυμό δηλαδή απαντάμε ή με τον θυμό ή με τη φυγή. Ενώ αντίθετα, αν ακούμε στ' αλήθεια, προσπαθώντας να καταλάβουμε κι όχι ν' ανακρίνουμε, μπορούμε πάντοτε να ανακαλύπτουμε κάποια διαφορετική δυνατότητα επικοινωνίας.